

MILLOREM L'AULA DE PLÀSTICA. UN PROJECTE D'APS EN EDUCACIÓ ARTÍSTICA EN EL PRÀCTICUM DEL GRAU D'EDUCACIÓ PRIMÀRIA

GEMMA PARÍS

En aquesta narrativa presentem un projecte sorgit al llarg de l'últim pràcticum que una estudiant va realitzar durant el grau d'Educació Primària a la Universitat Autònoma de Barcelona.

La Cristina va realitzar el pràcticum a l'Escola Bisbat d'Ègara, de Terrassa, on va fer una proposta fantàstica d'aprenentatge servei que va beneficiar tant els mestres de l'Escola com els infants i ella mateixa, i que plantejava un gran repte: millorar l'aula de plàstica de l'Escola, perquè va detectar que els mestres treballaven l'educació artística dins l'aula utilitzant materials molt limitats i poc variats.

En el grau d'Educació Primària, la Cristina va poder experimentar, en les assignatures troncal de l'àrea, que l'educació artística no consisteix només a fer manualitats i que a l'escola cal millorar els espais, els materials i els estímuls visuals per tal que els estudiants treballin en entorns rics, estimulants i estèticament suggeridors d'experiències artístiques.

ELS APS EN ELS PRÀCTICUMS D'EDUCACIÓ

Des del curs 2011-2012, en els últims pràcticums que realitzen els estudiants dels graus d'Infantil i de Primària, se'ls ofereix la possibilitat de fer un projecte d'aprenentatge servei, perquè considerem que implica uns processos i uns vincles més intensos amb la realitat de l'escola. L'estudiant ja no es limita a dissenyar un projecte didàctic per a l'aula amb la qual està vinculat el seu pràcticum, sinó que fa una intervenció educativa que implica tota la comunitat educativa: infants de diferents classes i edats, mestres, equip directiu, famílies, conserges, etc.

Tot projecte d'aprenentatge servei busca un benefici per al màxim de membres de la comunitat educativa. Es tracta d'un treball en xarxa amb intercanvis horitzontals, on és més important el perquè que no pas el com. Aquest tipus

de projectes permeten actuar en qualsevol àmbit i demanen una vinculació diferent amb el centre educatiu, sortir de l'escola i actuar des d'un vessant més crític. En aquests projectes, l'estudiant de pràctiques esdevé el protagonista d'una acció complexa, que el fa créixer com a professional, ja que aprèn a vincular-se amb tots els agents educatius que intervenen en una escola, treballant des de la implicació i l'entusiasme en un projecte complex i ple de riscos, de negociacions per fer, de canvis per reajustar. Tot i que el procés a vegades pot ser difícil, l'estudiant se sent orgullós d'aquesta implicació amb l'escola i acostuma a fer-nos saber, als tutors de la Facultat, que l'experiència el fa sentir més segur en la futura professió de mestre.

El pas previ indispensable consisteix a detectar les necessitats o mancances per poder proposar millores significatives. Després d'aquesta detecció, l'estudiant realitza un primer disseny del servei, preveient els aprenentatges que implicarà el projecte que ha de desenvolupar. Aquestes propostes s'exposen al tutor de la Facultat i a la mestra tutora de l'Escola, així com a l'equip directiu. Aquests membres són els que ajudaran que l'estudiant pugui aplicar el projecte dissenyat, facilitant-li la relació amb totes les persones que siguin necessàries perquè el projecte arribi a bon port.

Què puc aportar jo com a estudiant de pràctiques? Un repte. Personalment, després d'informar-me i observar experiències d'APS, de seguida vaig engrescar-me en aquesta aventura educativa. Dissenyar una proposta creativa, didàctica, lúdica i econòmica ha estat el meu gran repte. Un repte encara més ambiciós si tenim en compte la relació que s'estableix amb l'art. Al llarg del projecte podreu veure com aquesta àrea és el fil conductor i una branca més d'aquest treball transversal. Com tot projecte, aquest també s'inicia amb un procés d'investigació i anàlisi del context en busca d'una idea. En un principi em vaig dedicar a recollir informació de l'Escola intentant detectar algun aspecte a millorar. Haig de comentar el meu vincle i la major implicació del grup de cinquè C, grup amb el qual he pogut compartir moments i anècdotes durant tot el curs. Al llarg del projecte es deixa veure l'estreta relació amb aquests estudiants. (Diari reflexiu, C. S., 2014-2015).

ELS APS DE L'ESCOLA

Fa uns quants anys, l'Escola Bisbat d'Ègara de Terrassa es va interessar per aquest tipus de projectes, i el mateix curs en què la Cristina desenvolupava el seu projecte d'aprenentatge servei, a l'Escola se'n duïen a terme tres: a l'etapa d'infantil, els alumnes compartien activitats i experiències amb una residència

d'avis; els estudiants de quart de primària treballaven plegats amb la Mútua de Terrassa per promoure el banc de sang; finalment, els nens i nenes de sisè participaren en un projecte que consistia a decorar les parets del pati amb la tècnica del *graffiti*. Així doncs, en aquest sentit, el centre educatiu ja estava altament sensibilitzat sobre el que els projectes d'ApS poden aportar de positiu als diferents membres de l'Escola, principalment als infants. En aquest cas, l'ApS se centrà en la millora de l'educació artística a l'escola.

PROJECTE MILLOREM L'AULA DE PLÀSTICA

Des de la Facultat intentem posar èmfasi en la millora de l'educació artística que s'ofereix a les escoles d'educació infantil i primària, sovint massa vinculada al concepte de manualitat. L'educació artística ha d'oferir als infants mecanismes, estratègies i materials per viure processos de creació autèntics, que els permetin relacionar-se amb el món d'una altra manera, fent-se preguntes i buscant respostes de forma subjectiva i personal. La Cristina estava sensibilitzada envers aquest concepte d'educació artística que havia descobert als tallers de la Facultat i volia dur-lo a l'Escola. En les converses que va tenir amb la directora del centre, aquesta li va explicar que feia anys que s'intentava promocionar aquesta àrea entre el professorat organitzant cursos de formació, ja que no podien posar-hi un especialista per manca de mestres; el Departament d'Ensenyament dota cada centre d'un nombre de mestres, però tenir tres línies dificulta l'organització i obliga a fer ajustaments de personal.

En detectar aquesta necessitat, la Cristina va seguir informant-se de les activitats que feien els estudiants en aquest àmbit. A l'Escola li van explicar que a l'assignatura de Plàstica cada curs treballava un artista. A més, aprofitant que una mare de l'Escola era mestra d'art d'institut, a cicle superior es feien alguns tallers conjuntament amb estudiants de secundària. Cada grup dedicava una tarda a la setmana a la plàstica, en sessions d'una hora i mitja. Durant aquesta estona tothom es quedava a la seva aula, la qual patia una petita transformació. En acabar, tots els nens i nenes ajudaven a fer les tasques de neteja per deixar l'aula tal com estava. El fet que totes les aules disposessin de pica facilitava molt aquesta organització.

Quan en un grup classe s'havia de pintar algun treball, feien servir un carro mòbil ple de pintures que viatjava a l'aula que el necessitava. Però la Cristina detectà que el material que hi ha al carro era força limitat i pobre. Per aconseguir desenvolupar la creativitat dels infants i preparar propostes riques i suggeridores, cal repensar els materials que oferim en cada una de les activitats. El

color no tan sols es pot treballar amb pintures al tremp! Podem reflexionar en relació amb el color i crear a partir de teles, papers, cartrons, fins i tot pedres...

D'aquí va sorgir la nostra primera idea: crear un carro d'art.

- *Producte*: CARRO D'ART.
- *Destinatari*: tot l'alumnat i els mestres de primària de l'Escola.
- *Funció*: el carro amb material inspirador anirà viatjant pels diferents cursos, oferint propostes obertes que es poden adaptar a cada classe. Cada material té una fitxa de suport per als mestres on apareixen les característiques del material, propostes de com es pot treballar i referents o artistes que l'han utilitzat per treballar.
- *Objectiu*: promocionar i facilitar activitats artístiques.

Com que cada cicle ocupava un pis de l'edifici, es va acordar preparar un carro per a cada planta per facilitar l'accés a un material que s'usaria força sovint.

Però, casualment, quan ja teníem la proposta força pensada i avançada, la Cristina va descobrir que al tercer pis de l'Escola hi havia una aula de plàstica abandonada. Antigament s'havia fet servir com a aula de plàstica, però el fet que fos lluny de les aules de cicle inicial i cicle mitjà d'educació primària i que el desús l'hagués anat buidant de material i omplint de fredor, havia provocat que els mestres deixessin de fer-la servir. La Cristina ens defineix com es va trobar l'aula:

És una aula on no hi caben tots els estudiants d'una classe, ja que no hi ha prou cadires i taules. Cal dir que no està gens decorada: la porta és de les poques que està totalment llisa, a les finestres hi ha uns dibuixos d'un taller que van fer els mestres fa tres anys i només una sèrie de quadres de diferents autors estan penjats en una paret. Sovint l'utilitzen com a classe de mig grup per fer anglès. Disposa d'un ordinador, però no hi ha projector. El material està organitzat en tres armaris, un per cada cicle. Cap d'ells, dona pistes d'estar en funcionament, ja que només hi ha restes de pots de pintura, bosses amb sorra, retalls de paper o altres coses inutilitzades. (Diari reflexiu, C. S., 2014-2015)

Quan la Cristina em va dir que l'Escola tenia una aula de plàstica inutilitzada, no m'ho podia creure... Hi ha tantes escoles que no tenen un espai com aquest, i tants mestres que han de fer filigranes a les aules ordinàries, que vam considerar que era un luxe que no es podia desaproveitar. Vam abandonar la idea del carro i ens vam posar a treballar en els conceptes d'espai i material que era necessari redefinir. Calia pensar a fer un plantejament sostenible, perquè

l'Escola no tenia pressupost per invertir ni en material ni en la compra de mobiliari per a l'aula de plàstica. Aquest fet suposà la renúncia a alguns objectes més ambiciosos, com podien ser una màquina de cosir, cavallets de pintura o un projector. Tota la resta de material s'aconseguí gràcies a la participació de les famílies i d'alguns comerços del barri.

El primer que vam fer va ser un inventari per saber què teníem a l'aula. Per altra banda, vam intentar recol·locar altres objectes de la mateixa Escola, com ara els llibres sobre art de la biblioteca. Des de l'Escola acceptaren el traspàs dels llibres de la biblioteca a l'aula de plàstica perquè eren volums que no s'utilitzaven per al servei de préstec i així estarien centralitzats en un punt. Cal dir que vam fer arribar una proposta de llibres d'art per a nens molt interessants de tenir a l'Escola, alguns dels quals s'afegiran a la compra de llibres per al curs vinent.

També cal dir que l'Escola tenia dues petites sales que funcionaven com a magatzems, plenes de tota mena de materials. L'entrada i la sortida de qualsevol cosa es controlava força exhaustivament, però les encarregades ens van donar via lliure per agafar tot el que necessitàvem per al nostre projecte. Pel que fa al funcionament, cal tenir present que a l'aula de plàstica s'hi feien activitats extraescolars i, per tant, es recomanava deixar el material en armaris tancats per tal d'evitar possibles problemes.

Així doncs, vam fer una nova proposta: redissenyar l'aula de plàstica! L'objectiu general que perseguia aquesta nova proposta era donar una nova vida a l'aula de plàstica.

Per assolir-ho es va dissenyar un pla d'intervenció en tres grans àmbits:

- *L'espai*: en la primera fase del projecte ens vam dedicar a treballar en l'espai físic, l'aula, des de la redefinició dels materials i els espais.
- *Els mestres*: el paper dels mestres en aquest projecte era clau per aconseguir el nostre objectiu. Calia donar-los motius perquè utilitzessin l'aula a les sessions de plàstica i no la tornessin a abandonar, com havien fet anteriorment. Tenint en compte la situació del centre, que no tenia cap especialista d'aquesta àrea, la Cristina va dissenyar unes fitxes de suport per a l'ús de diferents materials. Es tracta d'un material molt visual i sintètic que busca facilitar la feina als mestres, tot apropant-los a materials i propostes de molts artistes contemporanis que utilitzen els materials que hi ha a l'aula en els seus processos de creació. El material consta de tretze fitxes en format Din-A4 ordenades segons si treballen el dibuix, la pintura o l'escultura. Inclouen activitats molt variades i relacionades amb totes les tècniques artístiques: *collage*, fotografia, *assemblage*, il·lustració... Tant el disseny de les fitxes com la manera de guardar-les estan inspirades en una caixa que va

crear Sarah Richardson en col·laboració amb el museu MoMa: *Art in a box*. L'estructura és igual en totes les fitxes: a la cara davantera hi ha el nom del material, una breu descripció, amb algunes característiques, una llista d'aspectes positius i diverses propostes d'activitats per saber com treballar-ho a l'aula. Cal dir que les propostes animen a desenvolupar la pròpia creativitat i són molt obertes per tal que cada mestra les adapti al seu grup. A la cara del darrere hi ha diferents referents artístics amb les imatges d'obres que han realitzat. A l'hora de dissenyar-les es va intentar defugir tota imatge estereotipada, ja que això va en contra de la creativitat.

A part d'aquest recurs, preparat pels mestres de cara al futur, també els vaig demanar la col·laboració per decorar una mica l'aula i que se la fessin més seva. La proposta va consistir a expressar en una cartolina en forma d'hexàgon (cadascú d'un color) què és per a ells l'art. Totes les obres es van enganxar en un plafó col·locat en una paret de l'aula de plàstica. Observant l'interès mostrat pels mestres, intentem que els estudiants valorin més aquesta àrea. (Diari reflexiu, C. S., 2014-2015)

- *Els estudiants*: en definitiva, els nens i nenes són els principals protagonistes de l'Escola. Per això el més important és veure quins són els seus interessos i deixar-los participar. L'avançat moment del curs va dificultar molt aquesta fase. Per sort vam poder aprofitar l'horari de la jornada intensiva, iniciat

Figura 1. Material dissenyat per l'estudiant de pràctiques per oferir suggeriments per treballar amb els materials nous del taller, amb referents de diferents artistes contemporanis.

després de les juntes d'avaluació, durant el qual no hi ha tantes activitats programades.

Una de les propostes que més il·lusió ens feia era la decoració de la porta. Per dur a terme aquesta tasca vam demanar ajuda a la classe de cinquè, de la qual la Cristina era la practicant. Els va repartir mig full perquè hi dibuixessin les seves idees i de seguida s'hi van mostrar interessats i amb moltes ganes d'ajudar. Ells van ser els qui van pintar la porta de l'aula de plàstica, que va servir de reclam perquè infants i mestres volguessin fer-la servir.

LA REDEFINICIÓ DE L'ESPAI I DELS MATERIALS

El projecte no era redissenyar l'espai perquè fos més agradable, sinó que la Cristina va fer una proposta que anava més enllà de la mateixa educació artística i el que feia era dissenyar un espai d'aprenentatge en què els estudiants esdevindrien els protagonistes del seu aprenentatge i el mestre seria l'acompanyant d'aquests processos. En aquesta autoregulació dels aprenents, aquests han de desenvolupar habilitats metacognitives per tal de poder supervisar, avaluar i optimitzar autònomament l'adquisició i l'ús del coneixement. Això comporta també poder regular les emocions i motivacions pròpies durant el procés d'aprenentatge. En l'àmbit de l'educació artística ja fa molt de temps que es demana aquesta redefinició de rols, en la qual el mestre ha de guiar i ajudar els estudiants a avançar en el camí que ells mateixos van creant, amb l'objectiu de no frenar la imaginació dels infants.

L'aula de plàstica estava situada a la tercera planta de l'edifici de primària, al costat de les classes de segon i davant de l'aula d'informàtica i la tutoria de cicle inicial.

Amb l'ajuda d'alguns nens i nenes de cinquè vam mesurar les portes, finestres, prestatges i parets per fer-nos una idea de com és l'espai i poder preparar decoracions i recipients a mida per guardar materials. A continuació vam netejar-la prescindint d'allò innecessari i deixant lloc al nou material amb el qual la volem abastir. És important que la selecció del material estigui molt pensada: econòmic, ecològic, segur, però també sorprenent, inspirador i poc convencional. Per enriquir l'aula amb aquest material, vam demanar suport a les famílies a través d'una carta. El mestre del nostre grup ens va recomanar repartir-la només a un nivell, ja que acostumen a participar molt i, en cas de faltar coses, passar-ne una de nova en un altre curs. No va ser necessari, ja que només en una setmana la caixa de recollida era plena de petxines, teles, peces de Lego, oueres, nous... Aquesta xarxa es

va ampliar amb la col·laboració d'alguns comerços del barri, com el cas d'una fruiteria que ens va proporcionar caixes de maduixes per guardar material. (Diari reflexiu, C. S., 2014-2015)

Pel que fa a l'espai, havia de ser còmode i de fàcil accés. Una de les característiques clau és l'ordre: els estudiants i les mestres han de saber localitzar sempre cada material determinat. Per solucionar aquest tema, es va dividir l'aula en diverses zones i es va organitzar el material en funció d'aquestes zones:

- Entrant a mà esquerra hi havia la zona de treball de construcció, dotada de tota mena de material, tant reciclat com de la natura: des de rotlles de paper higiènic fins a branques, passant per taps de suro i de plàstic, sorra, petxines, lleties, pedres o peces de Lego. Material pensat per dissenyar propostes de *collage* o *assemblage*, per exemple.
- La zona de treball humida era al costat de la pica i hi havia tot tipus de pintures, pinzells i altres materials per pintar —per exemple, esponges—, estris per treballar el fang, recipients, purpurina i instruments de neteja.
- La zona de treball seca estava dotada de tota mena de fulls, cartolines, colors, retoladors, llapis, regles, gomes, maquinetes, paper d'embolicar, paper de seda, goma EVA i retalls o sobres d'altres treballs.
- L'aula també tenia una petita zona de costura, amb les teles com a material principal gràcies a les seves possibilitats en l'àmbit educatiu i de manipulació. També els botons o rotlles de fil eren presents en aquest espai.
- A la mateixa paret oposada de la pissarra, al costat de la zona seca, hi havia la zona de consulta. Estava pensada perquè els estudiants hi poguessin fullejar tots els contes d'art que anteriorment es trobaven a la biblioteca del centre i es poguessin informar remenant catàlegs d'artistes variats.

Pel que fa al material, era important tenir en compte el compliment d'unes mesures de seguretat i higiene adequades per a la manipulació infantil. A l'Escola la varietat donava més riquesa al procés i no convenia obsessionar-se per obtenir un resultat determinat. El món dels materials és molt més ampli que el tremp, els *plastidecors* i els llapis de colors. Calia tenir varietat de materials:

- De procedència natural, si és possible: fustes, suro, carbó, cartró, fulles, cordes, pedres, etc.
- Es pot pensar en els materials que utilitzen els artistes professionals i intentar aconseguir-ne alguns: teles, papers de diferents qualitats, colors i mides, fang, fils, etc.

- Cal pensar en materials diversos per a la seva utilització: per enganxar, compondre, apilar, dibuixar, esculpir, estripar, acumular, etc. També hi ha materials que es poden portar de casa, sobretot si a la família hi tenim un fuster, una modista, un venedor de diaris... Deixar portar material als nens i nenes també pot esdevenir una bona tàctica per motivar-los i crear més vincle entre l'Escola i les famílies.

Col·locar el material en caixes, pots i cistells donava una major sensació d'ordre, però per organitzar millor l'espai ens vam fixar en diversos tallers d'artistes famosos i vam agafar la idea de distribuir-lo per zones de treball. (Diari reflexiu, C. S., 2014-2015)

REFLEXIONS SOBRE EL PROCÉS

La Cristina va realitzar un bon projecte d'ApS, no tan sols per com es va involucrar en el projecte i l'Escola, sinó també perquè tot el procés va anar acompanyat d'una reflexió i una anàlisi que hi donava sentit.

Desenvolupar un projecte d'APS en una escola on ets un «visitant» requereix una tasca de coordinació constant per adaptar-se a la realitat del centre. Si, a més, el centre és públic, encara cal superar un major nombre d'aspectes burocràtics: reunions amb la cap d'estudis per obtenir permisos i acceptacions, elaboració d'un pressupost de material per a la secretària, presentació del projecte a tot el claustre... Val a dir que al llarg de tot el procés hem anat modificant aspectes. Per exemple: la decisió de no demanar gens de pressupost per no complicar o causar problemes a l'Escola, o la disminució de propostes (una per nivell) per la falta de temps. (Diari reflexiu, C. S., 2014-2015)

La Cristina també va recollir algunes opinions dels agents que van participar en el projecte, amb la intenció de seguir adequant-lo a les necessitats del centre:

Directora: «M'encanta la proposta de l'aula de plàstica; jo soc de les que ens agrada l'art, però no tenim temps».

Mestra d'Educació Física: «El problema és que moltes mestres usen el carro i ho fan a l'aula per no perdre temps baixant o pujant per anar a Plàstica».

Tutora de 3r de primària: «Em sembla molt bé, tot i que em va sorprendre la proposta; em pensava que seria de Matemàtiques o Català; jo, quan faig Plàstica, he d'amenaçar sempre els estudiants perquè deixin l'aula tal com estava».

Estudiants de 4t C: «L'art és màgia. L'art és bonic i creatiu. L'art dona alegria, sentiments i records. L'art és una cultura oberta al món que t'omple el cor d'alegria. L'art és art». (Diari reflexiu, C. S., 2014-2015)

L'AVALUACIÓ DEL PROJECTE

Durant tot el procés del projecte Millorem l'Aula de Plàstica, des de la detecció de la necessitat, el disseny del projecte, la seva aplicació i l'anàlisi, la Cristina va ser capaç de crear aliances amb tota la comunitat educativa, des de l'equip directiu, que va estar receptiu des del primer moment a la proposta que l'estudiant feia, fins a les mestres amb qui va col·laborar, i sobretot els infants. L'entusiasme que la Cristina va demostrar en tot moment va fer possible que el projecte arribés a bon port. Fins i tot va preparar uns materials suggeridors per quan ella ja no estigués a l'Escola, amb l'objectiu que cadascú es pogués fer seu aquell espai, depenent de les necessitats de cada etapa escolar. El claustre va poder veure tot el procés d'abastiment i transformació de l'aula, que ara inclou propostes que intenten promoure l'ús d'aquests materials més inspiradors. La Cristina va fer una avaluació final del projecte:

Algunes de les fites que s'han pogut assolir al llarg del procés han estat ampliar la varietat d'activitats a l'àrea d'educació artística i mostrar als estudiants que l'art també té un paper important en la formació de l'esperit crític i el desenvolupament de la creativitat. (Diari reflexiu, C. S., 2014-2015)

Com a tutora d'educació visual i plàstica, el que vaig valorar més pel que fa a com l'estudiant va desenvolupar el projecte va ser la connexió que en tot moment feia amb els continguts que havíem treballat durant el grau en les assignatures de l'àrea. La Cristina va saber transmetre a tot el claustre la necessitat de treballar amb i a través de l'art per tal d'aconseguir un coneixement propi més significatiu, una relació amb els altres més creativa i una connexió amb la realitat més crítica. I això no és una tasca fàcil, sobretot si la proposta ve d'una estudiant en pràctiques. De fet, els processos creatius són fàcilment connectables amb els projectes d'aprenentatge servei perquè són processos similars que segueixen camins paral·lels, però que es poden trobar. Partim de contextos reals per, després d'un període de reflexió, aprenentatge i anàlisi, ser capaços d'actuar en un context real.

Però el que l'estudiant va valorar més positivament d'haver portat a terme aquest projecte d'APS va ser:

El més interessant ha estat aprendre a construir aquest projecte entre tots. Personalment em sento contenta d'haver pogut aportar el meu granet de sorra. Dur a terme aquest projecte m'ha permès aprendre moltíssim no només com a mestra, sinó també com a persona. La col·laboració i la solidaritat, l'ambició i la valentia, la creativitat i la imaginació, han estat el pa de cada dia mentre ha durat el projecte. Un projecte amb el qual he après a mirar d'una altra manera i he descobert una nova forma d'entendre l'educació artística tant en l'aspecte didàctic, com lúdic i creatiu. Quan t'aventures en un projecte especial i ambiciós, se t'obren moltes portes i finestres. Al principi és una mica difícil saber per on anar. Cal buscar el suport d'experts, ja que, tot i que existeixen milers de recursos, cal saber seleccionar els de més qualitat. Agraïxo el suport de la meva tutora, la qual em va recomanar fer una ullada a les pàgines web de diversos museus i em va presentar obres d'artistes d'allò més interessants.

Ara sé que me'n vaig de l'Escola més ben acompanyada. Conèixer la vida i les obres de Kara Walker, Annete Messager, Ghada Amer, Cindy Sherman, Alexander Calder o Sol Lewit, entre d'altres, amplia el teu ventall de recursos per oferir als estudiants, els vertaders protagonistes de l'aprenentatge. (Diari reflexiu, C. S., 2014-2015)

En el cas de la Cristina, es va demostrar que la construcció del coneixement individual té lloc per mitjà de processos d'interacció, negociació i cooperació.